

LINTURETKI EILATIIN

OSUUSTYÖ AURA järjestää keväällä 1997 linturetken Israelin Eilatiin. Retki toteutetaan mahdollisesti yhteistyössä Birdlifen kanssa.

Tarkat matkapäivät selviävät myöhemmin - matka tapahtunee kuitenkin maaliskuun aikana.

Oppaana Eilatissa toimii turkulainen lintumies Jarmo Laine, matkanjohtajana Rauno Laine.

Matkalle mahtuu korkeintaan 13 henkilöä. Tarkoituksena on liikkua Eilatissa ja sen ympäristössä paikan päältä vuokrattavilla pikkuautoilla. Suunnitteilla on lisäksi matka mm. Kuolleelle merelle.

Matkan hinta tulee olemaan 4500 - 5000 mk. Hinta sisältää lento-omatkat, hotellin sekä vuokra-autot plus bensat.

"Ruotsalaisasteikolla" 1-3 matkan tempo tulee olemaan kakkonen! Eli tavoitteena on tutustua alueen linnustoon kohtalaisen rauhallisella tempolla. Tavoitteena on myös oppia tuntemaan alueen lajeja.

Asiasta voi kysellä lisää Rauno Laineelta, puhelin kotiin (02) 230 4562 tai Osuustyö Auraan (02) 235 3992.

ILMOITTAUTUASAA VAIKKAHETI!!!

PARI POIMINTAA JURMON HUULIKIRJASTA

Su 16.12.1990

Pojille (ja tytöille) vihjeeksi, että jos haluaa löytää merisirrin, kannattaa kontata länsiriutan kivikot ja kokeilla kivi kerrallaan kaikki harmaanmustat kivet.

Se kivi, joka juoksee alta pois, on merisirri.

Jarmo Lehtonen, Espoo

26.3.1992

Olen täällä. Täällä on lunta. Täällä ei ole kevät(varpus)lintuja. Pönttö on täynnä. Makuupussi/lakanat kotona (edellisestä unohtumisesta lie-nee noin 15 vuotta). Herätyskellojen patterit loppu. Muiden kirjoitte-lut ihan typeriä. Onneksi siitä ei saa selvää. Suomi siirtyy miedompiin juomiin. Tästä on kauniina osoituksena tyhjien mehupullojen kerään-tyminen ruokakaappiin viinapullojen sijasta. Väsyttää niin, etten jaksa enempää.

Valitan.

J.Hehtola

**JOTTEI TOTUUS
UNOHTUISI...**

**Olethan jo varannut
paikkasi Jurmossa.**

**Asemanhoitaja
(02) 253 4227**

27.7.1991

... ja saartahan KOMPATTIIN!

24 h - 4 h yöuni - 1 h ruokailua =
19 h ja lopputulos on, että rareja ei
ole - siis - EI OLE RAREJA JUR-
MOSSA TÄNÄÄN!

OH

Ukuli 26 vsk. ISSN 0782-8195

Julkaisija/Utgivare Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry PL 67, 20101 Turku Åbo Ornitologiska Förening rf PB 67, 20101 Åbo. Päätoimittaja, toimittaja ja taitto/Huvudredaktör, redaktör och ombrytning. Petri Laine Puh. (02) 470 5415. Jäsenet saavat lehden ilmaiseksi. Medlemmar erhåller tidningen gratis. Ilmoitushinnat/Annonspriser 1/1 s.700 mk, takakansi 800 mk 1/2 s.500 mk, 1/3 s.400 mk 1/4 s.300 mk Painopaikka/Tryckeri KELAn tutkimuskeskus, kirjapaino 1996

2. Pari poimintaa Jurmon huulikirjasta.

3. Luonnonsuojelua - ihmisen vai luonnon ehdoilla.

4. Turistina tuttavallisessa Turkissa. Rauno Laine

7. Pieni pähkinä purtavaksi.

8. 2534227 - Mikael Nordström

12. Harmaapäätikan rengaslöydöistä Suomessa. Lennart Saari

15. Keräkurmitsan saapuminen ja lähtö Suomesta, suurimmat havaitut parvet sekä kuntakohtainen esiintyminen pesimäalueensa ulkopuolella. Lennart Saari

22. Varsinais-Suomen liito-oravista vuosina 1980 - 1995; Osa 1. Vesa Sarola

28. Vuoden 1996 Hallitus

Kansi: Koppelo (Tetrao urogallus).
Kuva; Jyrki Normaja

Luonnon suojelua - ihmisen vai luonnon ehdoilla?

Talven kovimmaksi ja kipeimmäksi aiheeksi ei tänä vuonna noussutkaan öljyvahingot tai ihmisen aiheuttamat saasteet, vaikkei ilman niitäkään selvitty. Ei Suurimmaksi puheenaiheeksi tuli joutsenten "joukkotuho" Saaristomerellä. Siis, mikä?

Laji, kyhmyjoutsen, sekoitetaan vieläkin kovin usein maassamme vielä taannoin pahasti taantuneeseen rinnakkaislajiinsa laulujoutseneen. Yleisnimike "joutsen" tarkoittaa juuri tätä lähes uhanalaista maamme kansallislintua. On kuitenkin muistettava, ettei Saaristomereltä löytynyt yhtään jäihin jäänyttä laulujoutsenta. On siis oltava kyse kyhmyjoutsenesta.

Kyhmyjoutsen taas on vähitellen maassamme levinnyt laji, jonka elinehtoihin kuuluu avoin vesistö. Tästä johtuen se ei olekaan tehnyt massiivista aluevaltausta sisävesiimme. Sisävedet jäätyvät yleensä niin nopeasti, etteivät "kyhmärin" poikaset ehdi lentokykyisiksi ennen sitä. Monet perin lauhat syksyt ja keväät ovat mahdollistaneet lajin leviämisen vähitellen, mutta sisävedet ovat vieläkin aivan eteläistä Suomea lukuunottamatta säilyneet joukkoinvaasiolta.

Kyhmyjoutsenia seuranneet tietävät, että linnun elintavat ja käyttäytyminen saattaa olla häiritsevää jopa ihmiselle, saatikka sitten muille keskisuurille vesilinnuille pienistä puhumattakaan. Sen leviäminen on siis jopa haitallista, mutta...

Joutsen - on se sitten kyhmy- tai tavallinen joutsen - on kaunis, valkea ja helposti havaittava lintu. Kaunis katsella, kiva talvella syöttää pullanpalloilla. Hauskaa näyttää lapsille, joille se voi olla ehkä ainut kosketus luontoon nuoruusikää ennen taajamissa.

Mikä onkaan se raja, joka on luotava häiriötä tuottavan linnun ja ihanan elämyksen antavan linnun välillä. Kyhmyjoutsen on näitä molempia. Ei ehkä samaan aikaan, mutta kuitenkin...

Luonnolla on omat suojelukeinonsa lajien liiallisen leviämisen hillitsemiseksi. Kylmä talvi on mielestäni yksi sellainen. Eihän se ole kaunistan nähdä joutsenta jäihin kiinni jääneenä, mutta luonnon laki on sellainen, että vain vahvin jää henkiin. Tässä tapauksessa riittävän ajoissa liikkeelle päässeet, vahvat yksilöt pääsivät kylmän alta pois. Onko se siis väärin antaa luonnon hoitaa tasapainotuksensa.

Meitä lintumiehiä syytettiin tehottomuudesta lintujen pelastamisessa jäistä. Monikohan todella ajatteli syytteen pohjaa. Me tiesimme luonnon lain, me tiesimme lajin tavat ja me tiesimme, että ellei luonto voi vähentää levinnyttä lajia tällä haavaa, se tekee sen jollain toisella tavalla. Kumman ihminen kestää helpommin; jäissä olevan linnun vai ehkä sairauteen kuolleen linnun. Kyseessä on siis kuitenkin ihmisen mielipiteeseen perustuva valinta. Onko se oikein?

Ihmisen elämä perustuu luonnon harmonialle. Oppikaamme siis ymmärtämään sitä. Luonto on raaka ja arvaamaton, mutta taatusti oikeuden mukainen yhteisö, jonka osana mekin elämme.

Päätoimittaja

TURISTINA TUTTAVALLISESSA TURKISSA

Rauno Laine

Turkista on syystäkin tullut suomalaisten lintuharrastajien Mekka. Mitä nyt kurdien pomminpaukuttelut voivat jatkossa tätä hieman häiritä. Uskoa kuitenkin sopii, että viimeiset turistit tilanteen kiristyessä voivat hyvinkin olla kylmäpäisydestään tunnettuja suomalais-ornareita, joita eivät mitkään pikkuseikat hetkauta puoleen tai toiseen.

Turkkiin ja muuallekin etelään suunnataan nykyisin johdettuja linturetkiä, joilla näkee jos jonkinlaista etelän ihmettä. Mutta lintuja voi toki katsella myös aivan tavallisella turistireissullakin, jos vain pitää silmänsä auki. Itse pääsin ensi kertaa elämässäni Turkin maalle erään suomalaisen TV-yhtiön sponsoroimana viime toukokuussa. Kohteena Marmaris ja sen viereinen turistikohte Iclemer. Lintujakin tuli syrjäsilmillä katsottua. Pyrinkin näin ollen

antamaan tässä jutussa muutamia vinkkejä niille, jotka jatkossa suuntaavat turistimatkinsa samaan kohteeseen. Onhan Marmaris yksi suosituimpia lomakohteita Turkissa.

Alue ei ole mitään parasta seutua lintujen katseluun. Turismi häiritsee, mutta mukavia paikkoja

löytyy, jos vain vähän viitsii siirtyä turistikeskuksista sivuun. Päivän komppaaminen vaikka Iclemerin lomakohteen takaisilla vuorilla antaa jo suomalaisittain kiinnostavaa lajistoa. Lomakohte itsessään on sangen vehreää aluetta, jonka seurauksena mukavia lajeja voi nähdä vaikka hotellin vieressä. Turismin ohella Turkille tyypil-

Mehiläispesien rivistö turkkilaisessa vuoristomaisemassa.
Kuva: Rauno Laine

Caunoksen suistoalue, joka tunnettu erityisesti merikarettikilpikonnistaan. Kuva; Rauno Laine

linen liikenteestä johtuva melu häiritsee. Itse ajattelin henkikultaani ja tyydyin julkisen liikenteen palvelukseen.

Iclemerin viereiset vuorenrinteet ovat Välimeren tapaan täynnä piikkipensasta ja muuta hankalasti kuljettavaa kasvustoa. Alueelta löytyy toki myös metsiköitä, jopa rauhoitettujakin. Sekä hyvinkin reheviä rotkolaaksoja jalopuineen. Jo pieni nousu rinteille antaa suomalaiselle mukavaa linnustoa. Lomakohteen vierestä löysin mm. sinirastaita, vuorisirkun sekä paikallisen arohiirihaukkaparin.

Iclemerin kenties näkyvin lintu oli alppitervapääsky, joita pesii rinteillä parinsadan linnun kolonia.

Myös pieni kalliopääskykolonia oli sekaan mahtunut. Petojen suhteen alue on heikko, havaintona stajauksesta huolimatta vain yksi muuttava mehiläishaukka. Sekä ohi vilahtanut Milvus.

Jollei halua kompata rinteitä, voi kuljeskella lomakohteen ympäristössä reheviä pensaikoita koluten. Iclemer on lähinnä hyvin hoidettu puisto ja lajisto sen mukainen, joista mainittakoon mm. etelänsatakieli, orfeuskerttu, samettipääkerttu, vaaleakultarinta ja keltahemppo.

Hämminkiä aiheutti alueella esiintyvät eri tavalla laulavat orfeuskertut. Normaalin laulun lisäksi tapasin Iclemerissä orfeus-

kertun, joka lauloi lähes samalla tavalla suomalaisen satakielen kanssa, itäistä rotua?. Joten olkaapa tarkkoja jatkossa meikäläisten satakielenkin kanssa. Onko jollain arvoisista lukijoista lisähavaintoja tällaisesta?. Outoja ääniä kuulee vähän väliä. Hyvä on kuitenkin muistaa että turkkilaisenkin talitiaisen äänivarasto voi olla uskomaton.

Suosittelava pysähdyspaikka on myös Marmaroksen ja Muglan teiden risteyksessä sijaitseva peltoaukea. Aukea näytti olevan varsinkin sininärhien ja mehiläissyöjiä suosima kokoontumispaikka. Muita lajeja paikalla olivat mm. pensassirkku sekä pikkutuulihaukka, joita molempia

toki näki muuallakin teiden varsilla.

Ajettaessa jonkin matkaa Muglaan päin tie kohoaa jyrkästi ylöspäin vuorille. Maisemien lisäksi lintujakin voi nähdä. Itse havaitsin mm. kääpiökotkan sekä hieman yllättäen mustaleppälinnun, jonka itse mieltää vähän alempien maiden asukiksi.

Vieraillessani Marmariksessa pyrin käymään myös noin 80 kilometriä etelään sijaitsevalla Caunoksen suistoalueella. Paikka on tunnettu erityisesti merikarettikilpikonnistaan, jotka edustavat kilpikonnien suvun pohjoisinta populaatiota. Osa Caunoksen hiek-

karannoista onkin suojattu kilpikonnien alueeksi. Itse sain tällä kertaa tyytyä yhteen vilaukseen veneen edestä sukeltaneesta konnasta, sekä hiekkarannan raahautumisjälkiin.

Alue tarjoaa tyypillistä suistolajistoa, kuten ruskohaikaroita, valkoposikitiiroja ja macchiakerttuja. Myös pienehkö mustanmerilokkikolonia oli paikalle asettunut. Aivan Caunoksen kylän sataman viereisen vuoren päältä löytyi kisaileva välimerenhaukkapariskunta. Mainittava on myös mereltä ilmestynyt kahdeksan mustaiibiksen parvi, nokka kohti Suomea...

Kiinnostavaa on Turkissa toki katsella myös aivan tavallisia oman kotokulmamme lajeja, joista etenkin uuttukyyhkyjen näkeminen turkkilaisessa maisemassa tuntui jotenkin oudolta. Peruslajisto koostuu tiklistä, talitiaisista, harakoista yms. tutuista lajeista.

Turkissa riittää katsottavaa myös kulttuurinälkäisille. Turkissa yhdistyvät luonto ja kulttuuri. Sen tietää ainakin se kattohaikara, joka oli valinnut pesäpaikakseen yhden maailman kahdeksasta ihmeestä, ainoan Artemiksen temppelistä jäljellä olevan pylvään...

Artemis-jumalattaren temppelin rauniolla on yksi pylväs pystyssä. Sen päällä pesii kattohaikara (*Ciconia ciconia*). Kuva; Rauno Laine

Pieni pähkinä purtavaksi

Edellisen tunnistuskilpailun lajit olivat: A. Heinäkurppa (*Gallinago media*) ja B. Punapäälepinkäinen (*Lanius senator*) nuori yksilö. Seuraavassa jälleen pari kutkuttavaa pikkutipää.

A.

B.

2534227 - Mikael Nordström

Petri Laine

Vuoden 1995 alusta aloitti TLY:n lippulaivan, Jurmon linu-aseman vastaavana uusi, melko tuntematon nimi, Mikael Nordström. Me nuoret harrastajat tunnemme "Miksun" rehellisenä ja tunnollisena sekä huumorintajuisena kaverina, mutta myös teille, jotka ette häntä tunne, lienee aika raottaa hämähäryyden portteja ja valoittaa henkilögalleriaa myös uudempien nimien kohdalta. Siis, kuka ja mikä ja millainen mies johtaa Jurmon asemaa.

Haastattelu suoritettiin puhelimitse 5.3. Kuvat ovat Rasmus Mäen.

Koko nimesi, ikäsi ja elismääräsi.

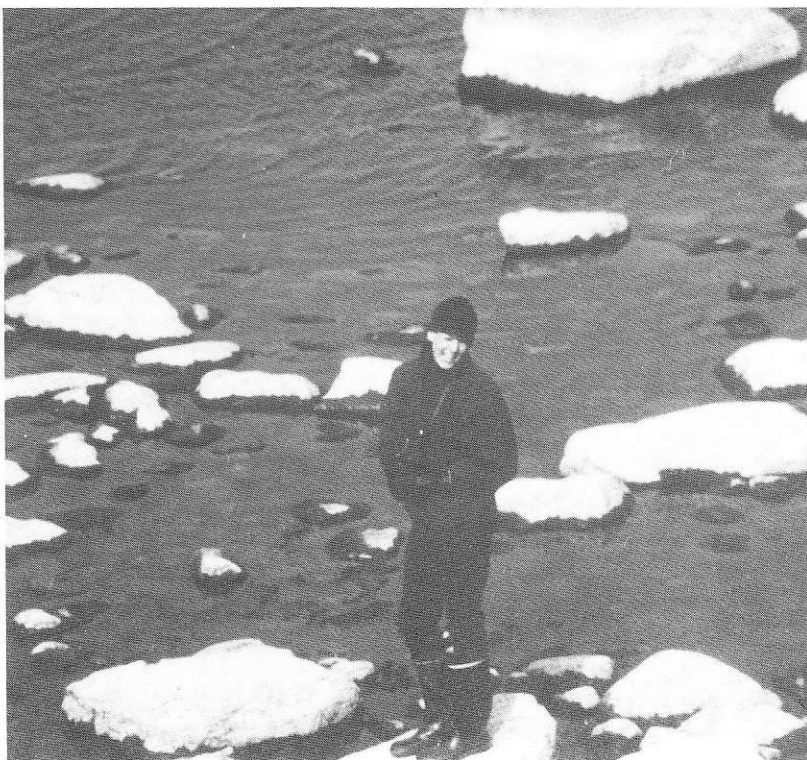
- Karl Mikael Hansson Nordström, 22 vuotta, Suomessa 321.

Kauanko olet harrastanut?

- Noin vuodesta -85 alkaen. Vuonna 1991 tulivat ensimmäiset bongaukset.

Mieleenpainuvien havaintosi.

- Jaa-a. Mikähän se olisi? Ehkä viime vuonna keväällä Mietoistenlahden suistossa. Kuuselan Ari havaitsi pedon, joka tuli lähemmäs ja tunnistettiin haarahaukaksi. Lintu leijaili ihan läheltä yli ja oli yli 20 minuuttia todella hyvin näkyvissä.

Mikael "Miksu" Nordström
Rihtniemi 12.4.1990
Kuva; Rasmus Mäki

Jurmon lintuasema sellaisena, kun me monet olemme sen tottuneet näkemään. Historiaa...?
Kuva; Ilmari Pulli 17.7.1990

Ensimmäisiä hienoja muistoja lintuharrastuksen parista on vuoden - 89 jääkuikka Jurmossa. Bongauksista ehkä -95 harmaakurkkurastas.

Jurmossa käynti kertojen lukumäärä.

- En ole laskenut, ehkä 30 kertaa. Ainakin ekan kerran 1979.

Entä Jurmo-elikset. Lasketko?

- Kyllä, 173 tällä hetkellä.

Bongaatko edelleen?

- Kyllä, tosin vähemmän kuin ennen. Lähden jos aika antaa myöden ja kysytään mukaan.

Mielipiteesi luonnon-suojelusta.

- Tärkeää. Varsinkin keskustelun herättäjänä. Mutta keskustelun

pitäisi lähteä päättäjien taholta, ei kansanliikkeestä.

Eikös jokaisen tulisi tehdä asian eteen jotain?

- Kyllä, jokainen voi tehdä todellakin jotain, mutta suuret päätökset pitäisi saada päättäjiltä.

Entä mielipiteesi ydinkokeista.

- Ehdottomasti kiellettävä!

Oletko ajatellut kehittää Jurmotoimintaa? Miten?

- Laskennat ja muu toiminta tulevat todennäköisesti pysymään periaatteessa ennallaan. Olemme keskustelleet, lähinnä William Velmalan kanssa, mahdollisesta latvaverkkojen hankinnasta. Ja tietysti tavoitteena on uusi asema. Siitähän on jo ehdotelma, mutta sen rahoitus on Valtiosta kiinni.

Minkä luulet olevan seuraava Suomen pinna?

- Olipas vaikea kysymys. Ehkä joku amerikkalainen. Mahdollisesti nokisiipilokki. Jos se on eurooppalainen, niin se pikään odoteltu pitkäjalka.

Oletko matkustellut lintujen takia ulkomailla?

- Norjassa Varanginvuonolla kävin TLY:n matkassa. Lisäksi viime keväänä olin Early Birdin matkalla Israelissa Rasmus Mäen kanssa. Hyvä retki. Paljon lintuja. Mm. petoja ja kiuruja sekä täälläkin tavattavia lajeja talvipuvuissa. Sain noin 90 elistä ja paljon oppia.

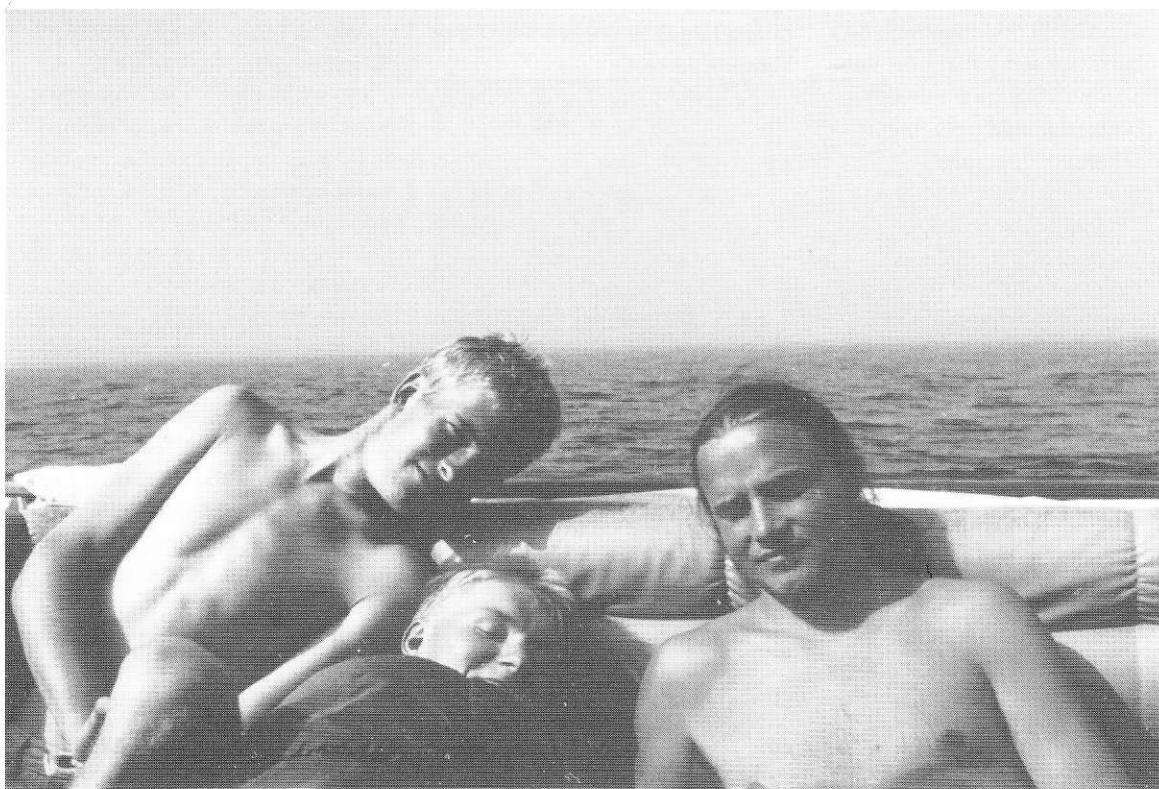
Oletko töissä vai opiskelutko?

- Opiskelen Åbo Akademiassa biologiaa jo kolmatta vuotta.

Mieleepainuvimpia
muistoja: Haarahaukka
Mietoistenlahdella.
Kuva; J. Hakala

Yhdistetty purjehdus ja lintulaskentaretki Saaristomerellä elokuussa 1994. Kuvassa "Miksu", William Velmala ja Hannu Huhtinen. Kuva; Rasmus Mäki

Pidätkö siitä?

- Onhan se todella mielenkiintoista.

Haittaako se harrastamista?

- Haittaa, muttei niin paljon kuin työ häittäisi.

Millainen Jurmon miehitystilanne on kevään osalta?

- Kohtuullinen tai oikeastaan aika normaali. Toukokuu on vielä melko tyhjä, mutta kyllä siihen vielä tulee lisää varauksia. Lähinnä rengastajia kaivataan, kuten aina. Jurmoon on ollut aina vaikea saada rengastajia toukokuussa, vaikka se on parasta aikaa. Lisäksi aiomme

jatkaa Eurooppa-Afrikka-projektia.

Jurmon tulevaisuus. Onko tulossa muutoksia?

- Kuten jo aiemmin sanoin, uusi rakennus on suunnitteilla, mutta Valtio, jonka pitäisi rahoittaa jo suunniteltu Saaristomeren tutkimusasema lintuasemineen Jurmoon, ei ole saanut irroitetuksi tarvittavia määrärahoja. Periaatteessa luvat olisi jo. Muuta uutta on myös Jurmoon todennäköisesti jo kesällä vedettävät sähkölinjat, mutta asemalle niitä ei varmaan kannata laittaa. Jo pelkästään hintansa tähden...

Entäs kuljetus Jurmoon. Sehän kuulemma muuttuu.

- Joo. 1.5. Harun poistuu reitiltä ja uusi yksityinen firma aloittaa kuljetukset. Alus on kertoman mukaan suurempi ja siitä löytyy mm. ravintola. Ja kuljetuksista: Alus käy kerran viikossa Turussa ja Kökarissa. En usko, että tilanne ainakaan huononee.

Entäs hinta?

- Ei välttämättä kallistu. Vaikka firma on yksityinen, se saa valtiolta tukea. Nykyinen hintahan on 30 markkaa suuntaan, Jurmoon.

Rihtniemi 12.4.1990. Kuva; Rasmus Mäki

Harmaapäätikan rengaslöydöistä Suomessa

Lennart Saari

Vuoden 1993 loppuun mennessä maassamme on rengastettu 474 harmaapäätikkää (Saurola 1994). Tätä kirjoitettaessa on maassamme tehty harmaapäätikasta 83 löytöä tai kontrollia (Helsingin yliopiston eläinmuseo, Rengastustoimisto, tilanne 14.9.1994) yhteensä 47 eri linnusta. Tämä kirjoitus on yhteenveto näistä havainnoista. Kirjoituksen on motivoinut Juhani Virtasen kanssa vuonna 1994 aloittamamme harmaapäätikköjen pesäpoikasten rengastusprojekti Rymättylässä, jolla toivomme pystyvämme selvittämään, minne poikaset sieltä levittäytyvät ja kuinka kauan ne elävät. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on valottaa tietämyksemme nykytilaa ja herättää rengastajissa kiinnostusta lajin tutkimiseen.

Rengaslöydöt

Valtaosa havainnoista on joko rengastuspaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä (taulukko 1).

Yksinomaan rengastuspaikalla harmaapäätikkoja on tavattu 23 (uusintakontrolleja rengastuspaikalta on lisäksi 29) ja enintään kilometrin päässä 9 lintua (7 uusintakontrollia). Valtaosa (77%) linnuista on tavattu enintään 2 km:n päässä rengastuspaikalta. Lisäksi Joensuussa marraskuussa rengastettu 1-kv koiras löytyi lumien sulattua kuolleena 3 km:n päässä rengastuspaikalta ja Kirkkonummella joulukuussa 1969 rengastettu fl. koiras löytyi kesäkuussa 1970 5 km:n päässä rengastuspaikalta. Näiden lisäksi syyskuussa 1986 Kirkkonummella rengastettu +1-kv koiras tunnistettiin värirenkaista helmikuussa 1987 lintulaudalta 9 km:n päässä, mutta huhtikuussa 1988 lintu oli palannut takaisin "juurilleen". Tämä on pisin siirtymä, jonka koiraan on todettu tehneen. Suurin osa vanhoista linnuista lienee siten paikkauskollisia, mutta ne voivat etenkin kovina talvina hakeutua jollekin lähiseudun

ruokintapaikalle. Mahdollisesti jo loppusyksyllä jotkut 1-kv linnut ovat valinneet pysyvän asuinpaikkansa, koska Kesälähdellä marraskuun alussa 1988 rengastettu naaras kontrolloitiin kymmenen kertaa samalla paikalla marraskuussa 1990 (kauimmillaan tavattu kilometrin päässä rengastuspaikalta). Nuorena rengastetuista linnuista on tosin vain harvoja rengaslöytöjä. Pari naarasta on siirtynyt pidemmälle: Eckerössä marraskuussa 1973 rengastettu naaras (fl) tavattiin heti vuodenvaihteen jälkeen 13 km itään merkintäpaikaltaan ja helmikuussa 1979 Lappeenrannassa rengastettu naaras (+1-kv) löydettiin 36 km:n päässä Luumäeltä saman vuoden marraskuussa. Kyseiset naaraat ovat kuitenkin voineet olla edellisen kesän poikasia.

Kaikki pesäpoikasina rengastetut ja myöhemmin tavatut harmaapäätikat ovat löytyneet 21-61 km pesältään. Pisimmälle pääsi

22.6.1930 Tampereella rengastettu tikka, joka löytyi Vesilahdelta 14.10. samana vuonna. Löydetyistä linnuista yksi oli törmännyt ikkunaan ja toinen löytyi pöllön pöntöstä. Kaikki pesäpoikasina rengastetut linnut, joista on löytöjä, on tavattu vuoden sisällä rengastuksesta. Löydöistä neljä on itäisiin, kaksi läntisiin ilmansuuntiin.

Koska suurin osa rengastetuista linnuista on ollut aikuisia jälleen määrittämättömiä lintuja (fl tai 1-kv), ei kannan ikärakenteesta ole saatavissa luotettavaa kuvaa. Taulukosta 2 käy ilmi, kuinka pitkä aika on kulunut (viimeiseen) kontrolliin tai löytöön. Linnuista 70 % on tavattu viimeisen kerran vuoden sisällä rengastuksesta. Vanhimmat linnut olivat 24.3.1975 Turussa rengastettu + 1-kv koiras, joka kontrolloitiin samalla paikalla yhdeksännen kerran 28.12.1978 (1374 vrk) ja Vehkalahdella 7.3.1978 rengastettu + 1-kv koiras, josta viimeinen (kolmas) kontrolli tehtiin 4.3.1982 rengastuspaikalla (1457 vrk). Vanhin lintu on siis ollut vähintään 5-kv.

Pohdintaa

Vanhat, jo kerran pesineet harmaapäätikat vaikuttavat äärimmäisen kotipaikkauskollisilta. Koiraiden on todettu siirtyneen talveksi korkeintaan 9 km ja palanneen takaisin. Naaraat ovat enimmillään siirtyneet 36 km. Koska nämä naaraat on mahdollisesti rengastettu ensimmäisen elintalvensa aikana, ei toistaiseksi ole todisteita siitä, että kertaalleen pesineet naaraat olisivat vähemmän kotipaikkauskollisia kuin koiraat. Naaraat ovat kuitenkin yleensä koiraita liikkuvampia, joten pidemmät siirtymät eivät ole mah-

Taulukko 1. Harmaapäätikan kontrolli- ja löytöpaikkojen etäisyys rengastuspaikalta. Kustakin yksilöstä mukana vain etäisin havaintopaikka.

<u>Etäisyys (km)</u>	<u>Lintuja</u>
0	23
1	9
2	4
3	1
4	-
5	1
9-61	9
Yhteensä	47

Taulukko 2. Kulunut aika rengastuksesta harmaapäätikkojen löytymiseen. Yksilöistä, joista on useita kontrolleja, on vain viimeinen niistä huomioitu. Jaksot ovat kokonaisia vuosia rengastuspäivämäärästä.

<u>Aika (vrk)</u>	<u>Löytöjä</u>
1-365	33
366-730	9
731-1095	3
1096-1460	2
Yhteensä	47

dottomia. Pesimäaikaisia kontroleja tarvittaisiin kipeästi tämän selvittämiseksi.

Kaikki löydöt pesäpoikasina rengastetuista linnuista sitävastoin ovat yli 20 km pesältään, mutta aineisto on toistaiseksi pieni. Pisin rengastetun linnun siirtymä on ollut Crampin (1985) mukaan 65km; kyseessä sama lintu, joka tämän tutkimuksen mukaan on siirtynyt 61 km (ilmeisesti välimatkat lasketaan nykyään tarkemmin). Jotkut harmaapäätikat on kuitenkin tavattu talvella hyvinkin kaukana pesimäseudultaan, jopa napapiirin pohjoispuolella (esim. von Haartman ym. 1963-72), mutta näistä ei ole rengaslöytöjä, eikä niiden siirtymistä siten ole tietoa. Pesimäkaudeksi nämä linnut näyttävät katoavan, joten on mahdollista, että ne palaavat synnyinseudulleen tai ainakin niiden läheisyyteen.

Käsillä olevan aineiston perusteella harmaapäätikka vaikuttaa varsin lyhytikäiseltä, 70% linnuista on tavattu viimeisen kerran alle vuoden päästä rengastuksesta. Crampin (1985) mukaan vanhin rengaslintu on ollut 5 v 4 kuukautta. Järjestelmällinen rengastus ja rengastettujen lintujen kontrollointi tuo toivottavasti lisävalaistusta asiaan. Harmaapäätikan poikuekoko on suuri, Rymättylässä kahdeksassa pesässä keskimäärin 8 isoa poikasta (oma, julkaisematon aineisto). Tämä viittaa siihen, että kuolleisuuden pitää jossain vaiheessa olla korkea, mikäli kanta pysyy vakaana, mutta osoittaa myös sen, että edullisissa olosuhteissa kanta voi runsastua nopeasti.

Harmaapäätikan populaatiodynamiikka vaikuttaa hyvin mielenkiintoiselta. Toivottavasti

rengastajat kiinnostavat lajiin enemmän huomiota vastaisuudessa. Pesäpoikaset voidaan nykyisin ja melko kätevästi onkia koloistaan. Emolinnut tulisi pyytää pesältä. Tällä tavoin lajista saataneen uutta tietoa, josta voi olla hyötyä tämän uhanalaiseksi luokitellun lajin suojelussa.

Kiitokset

Kiitän Pentti Saurolaa luvasta käyttää Rengastustoimiston löytötietoja ja Seppo Niirasta niiden etsimisestä ja lähettämisestä. Juhani Virtasta kiitän vauhdikkaista tikkaretkistä Aaslan maisemissa. Äärimmäisen epävirallinen maailmanennätys on nyt 38 harmaapäätikkarengastusta yhtenä päivänä, 52 koko kesältä (kolmella retkellä). Kumpikaan meistä ei pahastu, jos joku ennätyksemme rikkoo. Samarbetsnämnden för Nordisk Skogsforskning on tukenut tikkatöitäni taloudellisesti.

Summary

Ring recoveries of Grey-headed Woodpeckers (*Picus canus*) in Finland.

Up to the end of 1993 a total of 474 Grey-headed Woodpeckers have been ringed in Finland. So far 47 different individuals have been found controlled on 83 occasions. This report summarizes the data. Table 1 shows the longest (in case of several controls) distance flown from the ringing site by different birds. A great majority of birds have stayed the rest of their lives within 2 km of ringing site. However, all the birds ringed as nestlings and later found have been 21-61 km from the ringing site. Most of the birds were recorded within a year of ringing, and the

oldest one was at least in its fifth calendar year.

Viitteet

Cramp, S. (toim.) 1985: Birds of Western Palearctic. Vol. 4.-Oxford.

von Haartman, L., Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963-72: Pohjolan linnut värikuvin.-Helsinki.

Saurola, p. 1994: Helsinki 1993. Numbers of birds ringed and recovered by the Helsinki ringing centre in 1993.-Moniste, 7 s.

Lennart Saari
Soveltavan eläintieteen laitos
PL 27 (Viikki C)
00014 Helsingin yliopisto

Keräkurmitsan saapuminen ja lähtö Suomesta, suurimmat havaitut parvet sekä kuntakohtainen esiintyminen pesimäalueensa ulkopuolella

Lennart Saari

Keräkurmitsaa (*Charadrius morinellus*) on Suomessa tutkittu pääasiassa Värriön tutkimus-
asemalla Sallan pohjoiskärjessä (ks. Pulliainen ym. 1992). Itse olen kartoittanut lajin muuton-
aikaista esiintymistä eri puolilla Suomea (esim. 1992a-1993 ja julkaisematon, Saari & Lampolahti 1992). Suomalaisessa lintukirjallisuudessa lajista on yksilöityjä havaintoja 1840-luvulta alkaen. Vasta 1880-luvulla havaintomäärät kasvoivat huomattavasti, pysyen suunnilleen samalla tasolla aina 1940-luvun lopulle asti, minkä jälkeen havaintomäärät kasvoivat suuresti lintuharrastuksen kasvun myötä. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on palvella eräänlaisena maamme keräkurmitsojen "ennätysten kirjana", jota tulevaisuudessa on helppo täydentää uusilla havainnoilla. Mukaan on otettu ensimmäiset keräkurmitsaha-

vainnot kultakin vuodelta, syysmuuton kesto ja päättymistä koskevia havaintoja ja suuria parvikokoja. Lisäksi on laskettu kunnittaiset yksilömäärät. Näistä tiedoista voivat vastaisuudessa hyötyä esimerkiksi kuntakohtaisia lajilistoja tekevät kirjoittajat - yksilöidyt havainnot löytyvät yleensä paikallisten lintuyhdistysten julkaisuista.

Menetelmät

Olen käynyt mahdollisimman kattavasti läpi maamme lintutieteellisen kirjallisuuden ja olemassa olevat arkistot, joten aineistossa on tuskin kovin suuria puutteita. Kaikista puuttuvista havainnoista toivon saavani tiedot vastaisuudessa. Joitakin täydennyksiä jo julkaistuihin katsauksiin on tullut tietooni, ja tässä kirjoituksessa käytän kaikkia tuntemiani vuoden 1991 loppuun mennessä

tehtyjä havaintoja. Ensimmäisiksi keväthavainnoiksi olen kelpuuttanut kaikki havainnot pesimäalueen ulkopuolelta, mutta pesimäseuduilta vain 1.6. mennessä tehdyt havainnot (viimeinen saapumispäivä Itä-Lappiin tutkimus-
temme aikana). Syysmuuton "päättymisen" esitetään myös maratontaulukkona, mutta jaetuna kahteen osaan: "vanhoihin" havaintoihin, joita oli usein vain yksi vuodessa (joinakin Signilskärin miehitysvuosina tosin joskus paljonkin), ja uusiin, vuosina 1962-1991 (Korppoon Jurmon lintuaseman toiminnan aikana, jolloin retkeilyaktiivisuus muutenkin oli kasvanut), joilta esitetään myös syysmuuttokauden kesto (varhaisin ja myöhäisin keräkurmitsahavainto pesimäalueen ulkopuolelta). Luettelen kaikki tiedossani olevat vähintään 10 yksilön muuttoparvet, sekä kuntakohtaiset yksilömäärät.

Tulokset

Varhaisimmat tuntemani keräkurmitsahavainnot vuosilta 1841-1991 on lueteltu liitteessä 1, jossa on myös joitakin havaintoja maamme silloisten rajojen sisäpuolelta. Käyttökelpoisia havainnoita on 60 keväältä, ja näiden perusteella keskimääräinen saapumisaika maahamme on 20.5. (SD 8 vrk; vuorokautta varhaisempi, jos Kotkan ennätysaikainen havainto vuodelta 1967 kelpuutetaan mukaan.) Liitteestä 1 nähdään, että keräkurmitsan voi tavata samaan aikaan kaikkialla Suomessa, joten näyttää ilmeiseltä, että lintujen vakaana tarkoituksena on lentää suoraan pesimäalueilleen, mutta epäsuotuisat sääolot voivat ainakin joidenkin lintujen osalta kariuttaa suunnitelmat.

Taulukossa 1 olen ryhmitellyt varhaisimmat havainnot vuosikymmenittäin (varhaisimpina vuosikymmeninä pidemmiltä jaksoilta). Saapuminen oli verraten myöhäistä 1800-luvulla ja jälleen 1940- ja 1950-luvuilla. Viime vuosisadan myöhäiset ensihavainnot voivat suureksi osaksi selittyä vähäisillä havainnoitsijamäärillä, mutta tämän vuosisadan puolivälin myöhäiset havainnot on vaikea selittää pelkästään tällä tekijällä, koska havainnoitsijoita oli varmasti enemmän kuin vuosisadan alussa. Lämpökaudeksi kutsuttu jakso sijoittui etupäässä 1930-luvulle, jonka jälkeen ilmasto viileni, mikä voi osaltaan selittää vuosisadan puolivälin myöhäiset havainnot. Havainnot ovat jatkuvasti varhaisuneet 1960-luvulta lähtien, mikä voi johtua sekä havainnoitsijamäärän kasvusta, että lämpimistä keväistä.

Epävarmoja kevähavainnoita on kolmelta keväältä: huhtikuussa

Vuosi	Päiväm.	Paikka	Vuosi	Päiväm.	Paikka
1841	12.tou	Inari	1959	30.tou	Pori
1855	28.tou	Turku	1960	20.tou	Mellilä
1864	28.tou	Kuopio	1964	14.tou	Jurmo
1867	29.tou	Muonio	1965	30.tou	Vaala
1868	1.kes	Sulkava	1966	15.tou	Signilskär
1871	1.kes	Pudasjärvi	1967	7.huh	Kotka
1883	22.tou	Sodankylä		11.tou	Närpiö
1886	23.tou	Pudasjärvi	1968	21.tou	Varkaus
1902	26.tou	Rantasalmi	1969	22.tou	Jurmo
1908	15.tou	Kolari	1970	25.tou	Värriö
1909	1.kes	Kuusamo	1971	15.tou	Kajaani
1910	13.tou	Enontekiö	1972	16.tou	Värriö
1914	26.tou	Kuolajärvi	1973	18.tou	Lågskär
1915	5.tou	Pori	1974	8.tou	Espoo
1922	15.tou	Suomussalmi	1975	21.tou	Värriö
1925	7.tou	Raahe	1976	26.tou	Pori
1927	25.tou	Vaala	1977	7.tou	Savitaipale,Nurmo
1928	1.kes	Petsamo	1978	27.tou	Vaasa
1931	28.tou	Pielavesi	1979	19.tou	Puolanka
1935	19.tou	Haukipudas	1980	23.tou	Mustasaari
1936	3.tou	Helsinki	1981	9.tou	Rautalampi
1938	21.tou	Raahe	1982	11.tou	Pori
1940	27.tou	Sodankylä	1983	7.tou	Rautalampi
1943	30.tou	Petsamo	1984	12.tou	Anjalankoski
1944	7.kes	Mustasaari	1985	16.tou	Rautalampi
1948	25.tou	Kempele	1986	10.tou	Rautalampi
1950	17.tou	Oravainen	1987	14.tou	Jämsä
1955	19.tou	Maalahti	1988	22.tou	Lumijoki
1957	24.tou	Kuopio	1989	19.tou	Paimio
1958	21.tou	Kuopio	1990	15.tou	Kauhava
			1991	13.tou	Jurmo
Epävarmoja havainnoita					
1940	17.huh	Haukipudas			
1944	30.tou	Pori			
1961	21.tou	Hausjärvi			
Suomen lähiseuduilta					
1897	25.tou	Sydvaranger			
1906	22.tou	Ruija			
1929	15.tou	Nordvaranger			

Liite 1. Keräkurmitsan vuosittaiset ensihavainnot Suomessa ja lähiseuduilla 1841 - 1991.

Keräkurmitsa (*Charadrius morinellus*) 1-kv Jurmossa 2.10.1990. Kuva; J. Hakala

Haukiputaalta (päivämäärä mahdollisesti painovirhe; von Haartman ym. 1963-72), suuri parvi Porissa 1944 (Merikallion Arkisto) ja suurehko parvi Hausjärveltä 1961 (epävarma havainto; von Haartman ym. 1963-72). Pohjois-Norjasta on lisäksi tiedossani kolme toukokuun lopun havaintoa linnuista, jotka ovat saattaneet muuttaa Suomen kautta (liite 1).

Vanhan syysmuuttoaineiston (vuosien 1842-1961, liite 2) mukaan syysmuutto päättyy keskimäärin 16.9. (SD 13 vrk, n=18). Näistä havainnoista on kuitenkin joskus vaikea päätellä, mitkä päivämäärät kuvastavat muuton alkua ja mitkä loppua, koska monelta syksyltä on ainoastaan yksi havainto. Vuosina 1962-1991 (liite 3) tilanne on selkeämpi, tosin kahtena syksynä muuttajia on nähty vain yhtenä päivänä

(molempina vuosina 6.9.), jolloin tämä päivämäärä on mukana sekä muuton alun että lopun tilastoissa. Tämän mukaan syysmuutto alkaa keskimäärin 21.8. (SD 10 vrk, n=30) ja päättyy 25.9. (SD 13 vrk, n=30). Syysmuuton kesto (ensimmäisen ja viimeisen syysmuuttohavainnon väli) oli keskimäärin 36 vrk, plusmiinus 17 vrk, vaihtelun väli oli 0-69 vrk.

Suurimmat, vähintään kymmenen yksilön keräkurmitsaparvet pesimäalueen ulkopuolella käyvät ilmi liitteestä 4. Näitä parvia on tiedossani yhteensä 29. Suuria parvia voi satunnaisesti tavata missäpäin Suomea tahansa. Jotkut havaintopaikkakunnat ovat sellaisia, jotka eivät yleensä esiinny havaintoyhteenvedoissa ainakaan kärkisijoilla. Suurten parvien tapaaminen on kuitenkin todennäköisintä länsirannikolla, jossa on

kaksi paikkaa ylitse muiden: Vaasan Söderfjärden (yht. 119 yksilöä/6 suurparvea) ja Korppoon Jurmo (115/7). Valtaosa suurista parvista nähdään keväisin (23/29=79%). Liitteestä 4 on jätetty pois joitakin parvia, joissa kyseessä saattaa olla määritysvirhe. Noin 80 keräkurmitsaa on ilmoitettu nähdyksi Porissa 20.5.1944 ("paikalla kolme viikkoa" Merikallion Arkisto). Suuri parvikoko ja pitkä viipymisaika tuntuvat arveluttavilta, joskin havainto voi olla oikeakin. Ruotsissa tiedetään lajin pysähtyneen samana keväänä muuttomatalla epäedullisissa sääoloissa. (Nethersole-Thompson 1973, sivu 201). Lisäksi von Haartman ym. 1963-72 epäilevät havaintoja 17.9.1932 noin 30 lounaaseen Signilskärillä ja 21.5.1961 15 Hausjärvellä, joista kumpikaan havainto ei ole mahdoton.

Vuosi	Päiväm.	Paikka
1842	13.syy	Helsinki
1884	2.syy	Sysmä
1885	7.syy	Hämeenlinna
1890	28.syy	Helsinki
1891	10.syy	Helsinki
1899	10.syy	Kuopio
1909	21.elo	li
1927	11.syy	Vaala
1933	24.syy	Haukipudas
1941	1.syy	Pieksamäki
1950	26.syy	Eckerö
1952	17.lok	Eckerö
1953	26.syy	Helsinki
1954	8.syy	Mustasaari
1957	1.lok	Eckerö
1959	7.syy	Pori
1960	23.syy	Eckerö
1961	19.syy	Sodankylä

Yläkuva: Saariselkä
15.6.1960. Kuva; J. Hakala

Myöskään pesimäalueelta ei tunneta suuria kerääntymiä. Värriötunturilla on keväisin nähty parvissa enimmillään 20 lintua (suurin päiväsumma koko tunturiketjulla on 25 lintua) ja syksyllä 30 lintua (E. Pulliainen & L. Saari, julkaisematon).

Keräkurmitsan havaintokunnat pesimäalueen ulkopuolella ovat liitteestä 5. Korppoo on Jurmon ansiosta aivan omassa luokassaan. Seuraavina tulevat Vaasa (josta kultakin keväältä on otettu vain suurin päiväsumma, ellei varmuudella tiedetä yksilöiden vaihtuneen) ja Kinnula (yhden suurparven ansiosta). Signilskäriltä (Eckerö) on Merikallion Arkistossa lisäksi yksilöimättömiä havaintoja noin 35-40 yksilöstä vuosisadan alusta (J. Snellman; 1932 muuttoparvi kenties sisältyy näihin

Liite 2: Syksyn "viimeiset" keräkurmitsahavainnot Suomesta vuosina 1842 - 1961.

lukuihin), mikä nostaisi kunnan suunnilleen Vaasan lukemiin. Porikin nousisi luettelossa huomattavasti, mikäli vuoden 1944 suurparvi olisi mukana. Liitteessä 5 kiinnittyy huomio siihen, että eräiden kärkiryhmissä olevien "ou-tojen" kuntien (kuntien, joista harvemmin saadaan paljon lintuhavaintoja) vastapainoksi monet lintuharrastajakeskittymät jäävät varsin vähille havainnoille (alle kymmenen yksilöä esimerkiksi Turussa, Oulussa, Joensuuassa, Espoossa, Vantaalla, Lahdessa, Kirkkonummella ja Tampereella). Tämä korostaa keräkurmitsan esiintymisen oikulisuutta. Suurista havainnoitsijamääristä huolimatta lajia ei välttämättä tavata kaikkialla, mutta yksi ainoa suuri parvi voi nostaa kunnan kärjen tuntumaan. Tämä viittaa siihen, että keräkurmitsay muuttavat maamme yli leveänä rintamana, ja että epäedulliset muuttosääät keväällä pakottavat linnut laskeutumaan ennalta-arvaamattomille paikoille. On sattumasta kiinni osuuko lintuharrastaja kiikareineen paikalle juuri oikeaan aikaan.

Pohdintaa

Keräkurmitsan muutosta on julkaistu vain vähän fenologista aineistoa. Tämä johtunee pitkälti siitä, että laji on harvalukuinen sellaisilla paikoilla, joissa

Vuosi	Muuton alku	Paikka	Muuton loppu	Paikka	Kesto
1962	24.elo	Hollola	4.lok	Korppoo	41
1963	20.elo	Korppoo	28.lok	Tuusula	69
1964	18.elo	Pori	6.syy	Korppoo	19
1965	14.elo	Korppoo	26.syy	Pöri	43
1966	20.elo	Korppoo	11.lok	Joutseno	52
1967	20.elo	Korppoo	12.lok	Signilskär	53
1968	26.elo	Signilskär	28.syy	Lägskär	33
1969	16.elo	Korppoo	27.syy	Korppoo	42
1970	2.elo	Korppoo	18.syy	Signilskär	47
1971	19.elo	Hailuoto	2.lok	Signilskär	44
1972	13.elo	Mikkeli	28.syy	Korppoo	46
1973	14.elo	Etelä-Karjala	21.lok	Saltvik	68
1974	17.elo	Pori	10.syy	Korppoo	24
1975	13.elo	Ilomantsi	11.syy	Pattijoki	29
1976	22.elo	Korppoo	26.syy	Pöytyä	35
1977	3.syy	Sauvo,ym.	2.lok	Luvia	29
1978	26.elo	Lägskär	11.syy	Kokkola	16
1979	15.elo	Jämsä	9.syy	Korppoo	25
1980	27.hei	Suomusjärvi	24.syy	Korppoo	59
1981	17.elo	Siikajoki	10.lok	Pori	54
1982	18.elo	Siikajoki	14.syy	Siikajoki	27
1983	3.syy	Lohtaja	24.syy	Rautalampi	21
1984	1.syy	Hanko	5.lok	Signilskär	34
1985	6.syy	Kouvola	6.syy	Kouvola	0
1986	17.elo	Kemi	2.lok	Oulunsalo	46
1987	11.elo	Rautalampi	19.syy	Oulainen	39
1988	6.syy	Siikajoki	6.syy	Siikajoki	0
1989	3.syy	Joutseno	17.syy	Helsinki, ym	14
1990	29.elo	Orimattila	30.syy	Korppoo	32
1991	22.elo	Siikajoki	27.syy	Rääkkylä	36

Liite 3: Keräkurmitsan syysmuuton alku ja loppu pesimäalueen ulkopuolisten havaintojen perusteella vuosina 1962 - 1991.

fenologista aineistoa järjestelmällisesti kerätään. Ainoat tiedossani olevat pidemmät saapumista koskevat havaintosarjat ovat Itävallan Alpeilta, jonne keräkurmitsat saapuvat keskimäärin 12.5. (n.=40, E.Hable, kirjeessä) ja Kuollan niemimaalta, jonne linnut saapuvat keskimäärin 3.6. (ääriarvot 24.5.-10.6., n=15, Semenov-Tjan-Shanskij & Giljazov 1991). Jälkimmäinen

havaintosarja ei kenties aina kuvasta todellista saapumista Kuollan niemimaalle, sillä on vaikea uskoa, että vuonna 1979 Savukosken (21.5.) ja Kuollan (10.6.) väliseen matkaan tuhraantuisi 20 vuorokautta. Kun vielä keskimääräinen poikasten kuoriutumisaika (2.7.) on paria päivää aikaisempi kuin Väriöllä, saapuminen tuskin voi tapahtua yhdeksän päivää myöhemmin (vrt. Pulliainen

No	Paikka	Koko	Päiväm.
1.	Kinnula	70	27.5.1950
2.	Vaasa	34	29.5.1987
3.	Pudasjärvi	25	23.5.1886
4.	Jurmo	24	1.9.1963
5.	Vaasa	21	26.5.1988
6.	Jurmo	19	22.5.1971
	Vaasa	19	25.5.1988
8.	Jurmo	17	21.5.1983
	Jurmo	17	27.5.1986
10.	Joutseno	16	25.5.1991
	Vaasa	16	29.5.1991
12.	Vaasa	15	28.5.1991
13.	Jurmo	14	29.8.1964
	Ilmajoki	14	29.5.1975
	Siuntio	14	29.5.1991
	Vaasa	14	27.5.1991
17.	Jurmo	13	31.8.1963
	Rautalampi	13	26.5.1985
19.	Ilmajoki	12	25.5.1975
20.	Jurmo	11	25.8.1965
	Teuva	11	25.5.1975
22.	Helsinki	10	00.9.1906
	Kuopio	10	24.5.1973
	Pori	10	26.5.1957
	Pieksamäki	10	1.9.1942
	Porvoo mlk	10	2.6.1982
	Hailuoto	10	26.5.1985
	Vaala	10	30.5.1965
	Vaala	10	18.5.1967

Liite 4: Suurimmat Suomessa pesimääjan ulkopuolella havaitut keräkurmitsaparvet.

No.	Paikka	Määrä
1.	Korppoo	319
2.	Vaasa	97
3.	Kinnula	70
4.	Eckerö	62
5.	Rautalampi	51
6.	Siikajoki	48
7.	Pori	43
8.	Joutseno	39
9.	Ilmajoki	35
10.	Pudasjärvi	27
	Helsinki	27
12.	Vaala	25
13.	Hailuoto	21
14.	Teuva	20
15.	Kuopio	19
16.	Hanko	15
	Siuntio	15
	Kemi	15
19.	Kokkola	14
20.	Porvoo mlk	13
	Kajaani	13
22.	Mustasaari	12
	Pattijoki	12
24.	Lemland	10
	Ylöjärvi	10
	Pieksamäki	10
	Outokumpu	10

Liite 5: Keräkurmitsan esiintyminen kunnittain pesimäalueensa ulkopuolella 1991 loppuun mennessä. Huomioitavaa, että Lappi on poisluettu Xenus r.y. aluetta lukuunottamatta.

ym.1992). Itävallan ja Suomen välillä on siis vain kahdeksan vuorokauden ero. Suomen ja Kuollan välillä sitävastoin 14 vrk, mikä ei tunnu kovin loogiselta. Keräkurmitsan muuttotapoihin kuuluu myös saapua joskus poikkeuksellisen varhain, esimerkiksi kapustarintaparveen tarttuneena. Tällainen havainto on meiltä Kotkasta, muualta Euroopasta vastaavia tunnetaan useita (Nethersole-Thompson 1973, Glutz von Blotzheim ym. 1975, Cramp & Simmons 1983).

Syysmuutosta on vielä vähemmän fenologista aineistoa. Unkarissa syysmuutto alkaa suunnilleen samaan aikaan kuin Etelä-Suomessa, mutta muuttokausi on siellä selvästi pitempi (ks. esim. Kovacs 1991). Väriötunturilta keskimääräinen lähtöpäivämäärä on 20.8. (Pulliainen ym. 1992), mikä vastaa varsin hyvin muuton alkua Etelä-Suomessa (21.8., oikeastaan aivan täsmällisesti, sillä keräkurmitsa lähtee yötä vastaan muutolle!).

Suomessa tavattavat keräkurmitsaparvet ovat yleensä pieniä, useimmiten linnut nähdään yksittäin tai kaksittain. Vähintään 10 yksilön parvia nähdään harvoin. Kevätmuuttoparvet ovat nykyään Länsi-Euroopassa korkeintaan runsaat 100 yksilöä (esim. Glutz von Blotzheim 1975, Meltofte 1993). Esimerkiksi Tanskassa keräkurmitsa oli aikaisemmin paljon yleisempi muuttoaikoina. Taantuminen alkoi jo 1850-luvulla (Salomonsen 1963).

Viitteet

Cramp, S. & Simmons, K.E.L (eds) 1983: The Birds of the Western Palearctic III. - Oxford University Press.

Jakso	Keskim. saapumisaika	Vaihteluväli	Vuosia
1841-1899	26. tou + - 7 vrk	12.5.-1.6.	8
1900-1919	20. tou + - 10 vrk	5.5.-1.6.	6
1920-1939	19. tou + - 10 vrk	3.5.-1.6.	8
1940-1959	26. tou + - 6 vrk	17.5.-7.6.	9
1960-1969	19. tou + - 6 vrk	11.5.-30.5.	7
1970-1979	18. tou + - 7 vrk	7.5.-27.5.	10
1980-1989	14. tou + - 5 vrk	7.5.-22.5.	10
1841-1991	20. tou + - 8 vrk	3.5.-1.6.	60
Huom. 7.4.1967 ei ole huomioitu			

Taulukko 1: Keräkurmitsan saapuminen Suomeen eri vuosikymmeninä. Vanhemmat havainnot on ryhmitelty pidemmiksi jaksoiksi.

Glutz von Blotzheim, U.N., Bauer, K.M. & Bezzel, E. 1975: Handbuch der Vögel Mitteleuropas VI. - Akademische Verlagsgesellschaft.

von Haartman, L., Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1963-72: Pohjolan linnut värikuvina. - Otava.

Kovacs, G. 1991: Migration of Dotterels (Eudromias morinellus L., 1958) in the Hortobagy - Aquila 96: 83-95.

Meltofte, H. 1993: Vadefugletraekket gennem Danmark. - Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 87:1-180.

Nethersok - Thompson, D. 1973: The Dotterel. - Collins.

Pulliainen, E., Saari, L. & Tunkkar, P.S. 1992: Keräkurmitsa - Väriötunturin lintu. - Oulun yliopisto.

Saari, L. 1992a: Keräkurmitsan Charadrius morinellus esiin-

tymisestä Hämeessä. - Lintuviesti 17 .12-13.

Saari, L. 1992b: Keräkurmitsan Charadrius morinellus esiintymisestä Suupohjassa. - Hippiäinen 22(2):22-23.

Saari, L. 1992c: Keräkurmitsan (Charadrius morinellus) esiintymisestä Suomenselällä ja Keski-Suomessa. - Suomenselän linnut 27:138-140.

Saari, L. 1992d: Keräkurmitsan esiintymisestä Varsinais-Suomessa. - Ukuli 23(3):5-9.

Saari, L. 1992e: Keräkurmitsan esiintymisestä Etelä-Karjalassa - Ornis Karelica 18:62-63.

Varsinais-Suomen liito-oravista vuosina 1980-1995; Osa 1.

Vesa Sarola

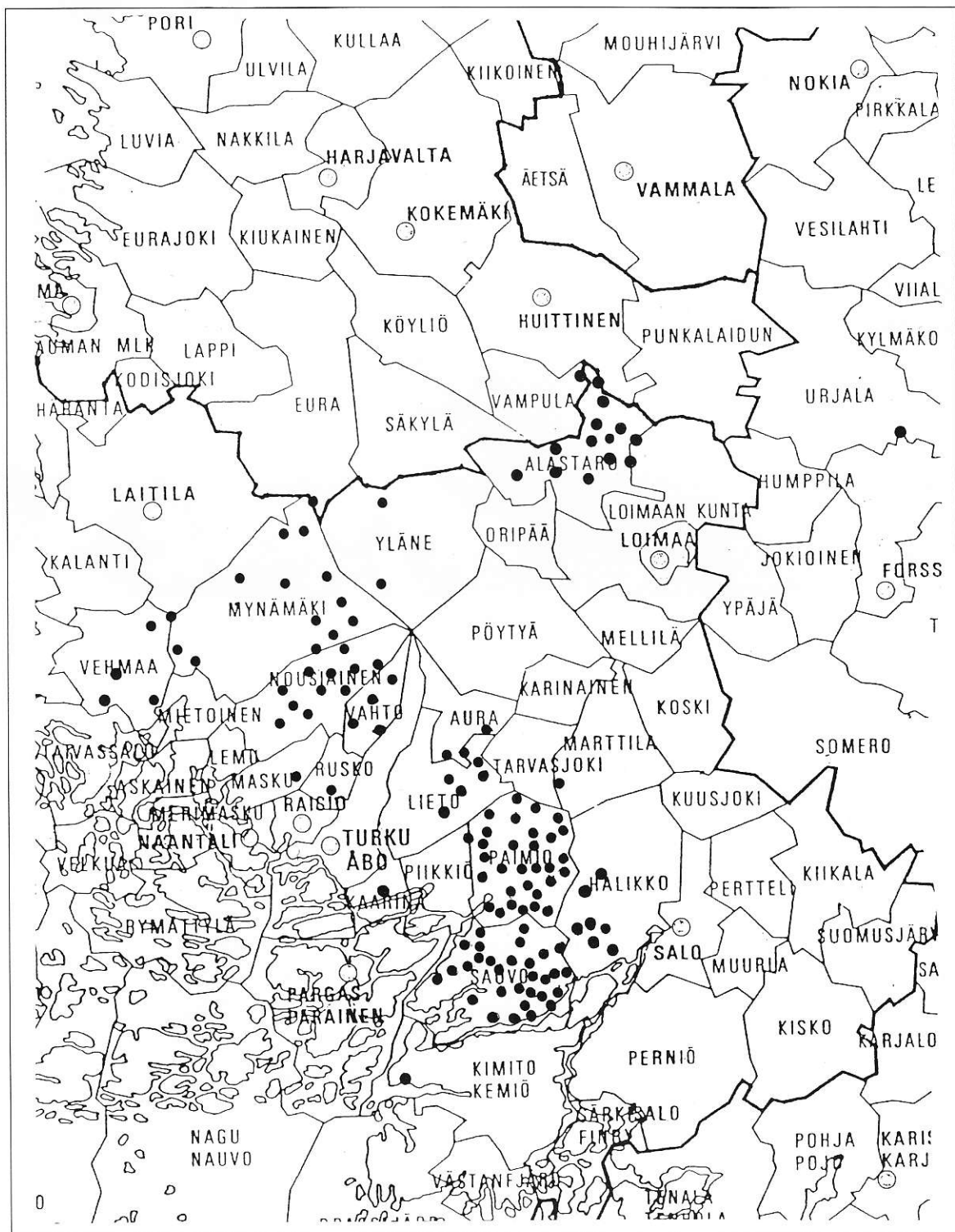
Tly:n yleiskokouksessa oli taannoin esitys liito-oravien elämästä ja levinneisyydestä Varsinais-Suomen alueella. Petolintutoimikunnan pyynnöstä jutun esittäjä, Vesa Sarola, teki jutun Ukulia varten. Tietäen, ettei nisäkkäiden esitely lintulehdessä tule koskaan onnistumaan ilman soraääniä, jaoin jutun kahteen osaan sen pituuden vuoksi. Jokainen tulee kuitenkin huomaamaan, että aihe koskettelee vahvasti myös lintuharrastusta ja Vesa Sarolan tiedot yhdistettynä kuviin on aivan omaa luokkaansa. Hän todella tietää, mistä puhuu.

Varsinais-Suomen alueelta on omassa arkistossani tätä nykyä kaikkiaan hyvän matkaa toista sataa erillistä liito-oravan reviiriä vuosilta 1980-1995. Lukuisa määrä näistä reviereistä on jo vuosien saatossa autioitunut. Toisaalta monilla paikoilla asutaan edelleen tiiviisti. Liito-orava on uusi nisäkäs Euroopan unionissa. Tämä harmiton ja veikeä eläin kaipaisi ehdottomasti suojelua, joka olisi myös hyvin helppoa toteuttaa esim. valkoselkätikan suojeluun verrattuna. Kuvaukseni liito-oravien elämästä ei ole mitenkään tieteellinen, sillä en ole biologi vaan tavallinen "metsänkulkuri" ja olen siis koonnut tämän tarinani pitkälti muistiinpanojeni perusteella,

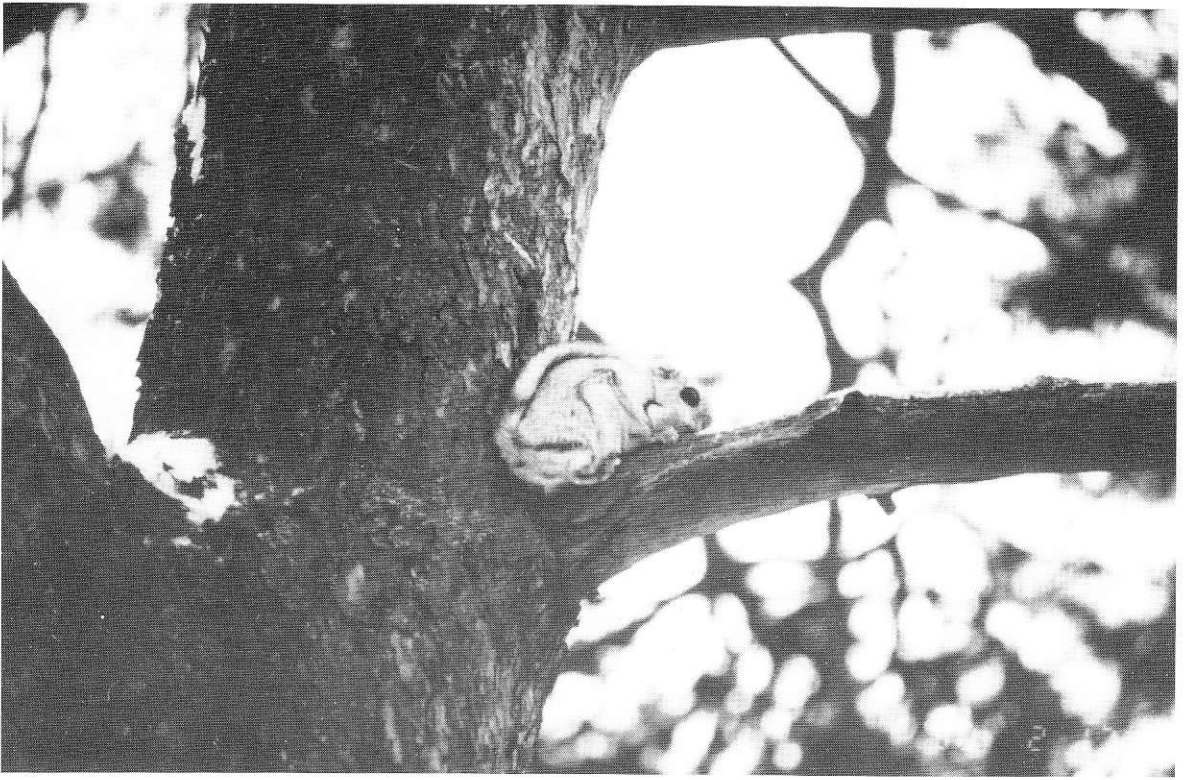
joita olen tehnyt lukuisilla pöllönpönttoretkilläni. Käsitteäkseni liito-oravien elämä on useimmille sen verran vierasta, että katson aiheelliseksi valottaa sitä myös sellaisten tietojen avulla, joita tämän otuksen erikoistutkijat ovat saaneet selville viime vuosina.

Ensi tutustumiseni liito-oravaan

Törmäsin liito-oravaan ensi kerran syyskuussa 1979 puhdistaussani kesätorppamme pihapiirin linnunpönttöjä. Eräästä pienestä pöntöstä, jonka lentoaukka oli litteä mitoiltaan 45*32, pujahti vikkelästi ulos otus, jollaista en ollut ennen nähnyt. Säikähdin niin, että meinasin pudota puusta, kun pöntön kattoa auki

Liito-oravien reviirojä vuosilta 1980 - 1995. Vesa Sarolan tiedosto.

"Haluaisin olla näkymätön liito-orava." Kuva; Vesa Sarola

näpelöidessäni räpsähti melkein silmilleni hopeanharmaa kummajainen. Eläin jäi koivun kylkeen aivan lähelleni hetkeksi, jolloin noteerasin sen suuret mustankiiltävät silmät, tuuhean hännän ja merkilliset ihopoimut etu- ja takajalkojen välillä. Kauaa en saanut eläintä ihmetellä, kun hämmästyin otuksen kiivetessä nokkelasti hiukan ylemmäs oksalle, mistä se sitten todella heittäytyi ilmaan ja lensi kauniisti kaartuen loivasti alaviistoon noin kuuden metrin päässä olevaa koivua kohti, jonka runkoa vasten se pehmeästi yläviistoon koukaten päätti liitonsa, kapusi salamana ylös ja katosi

latvustoon. Olin aivan ymmällä siitä, mikä eläin oli kyseessä. Eläinkirjoja tutkittuani sain selville, että liito-oravahan se oli. Otuksella oli erittäin pehmoinen siisti pesä pöntössä. Itse asiassa pieni tiais-pönttö oli jokseenkin täynnä jotain hienoa "karvavanua".

Havainnoinnin alkuvaiheita

Pöllönpönttöjeni lukumäärän kasvaessa vuoden 1980 jälkeen alkoi kertyä havaintoja liito-oravista vuosittain enenevässä määrin. Tämä eläin ei vielä sillin kiinnostanut kovinkaan paljon. Pönttöjä tarkastellessani merkkailin

kuitenkin muistikirjoihini pöllötietojen lisäksi liitureihin liittyviä havaintoja, kuten nähdyt emot, poikaset, koivun ja lepän norkovarastot pönttöissä, pipanakasat pönttöjen katoilla, yms... Kiinnostukseni otukseen lisääntyi kuitenkin hiljalleen aikaa myöten ensinnäkin siksi, että monina vuosina pöllöjen pseintöjä löytyi vähän (esim. 1987 ei ollenkaan), ja liituritkin vaikuttivat pöllöjen puutteessa ihan mukavilta. Edelleen vuosina 1988-89 Varsinais-Suomen ja Satakunnan luonnonsuojelupiirit tekivät KOP:n rahoittaessa jonkinlaisen kyselytutkimuksen seudun liito-oravien

levinneisyydestä. Tähän kyse-
lyyn vastasin minäkin lähet-
tämällä tusinan verran käsit-
täneen reviiiritiedostoni. Ky-
seisen tutkimuksen mukaan oli
silloin Varsinais-Suomessa
vuosilta 1988-89 liito-oravien
reviirejä tiedossa yhteensä 91,
jotka sijaitsivat 43 eri kunnan
alueella.

Havaintojen keruu tehostuu

Kun sain tietää, että Maail-
man Luonnon Säätiön Suomen
liito-oravatyöryhmä oli aloit-
tanut otuksen monipuoliset
selvitykset ja sieltä Jouni
Paakkonen ja Päivi Eronen

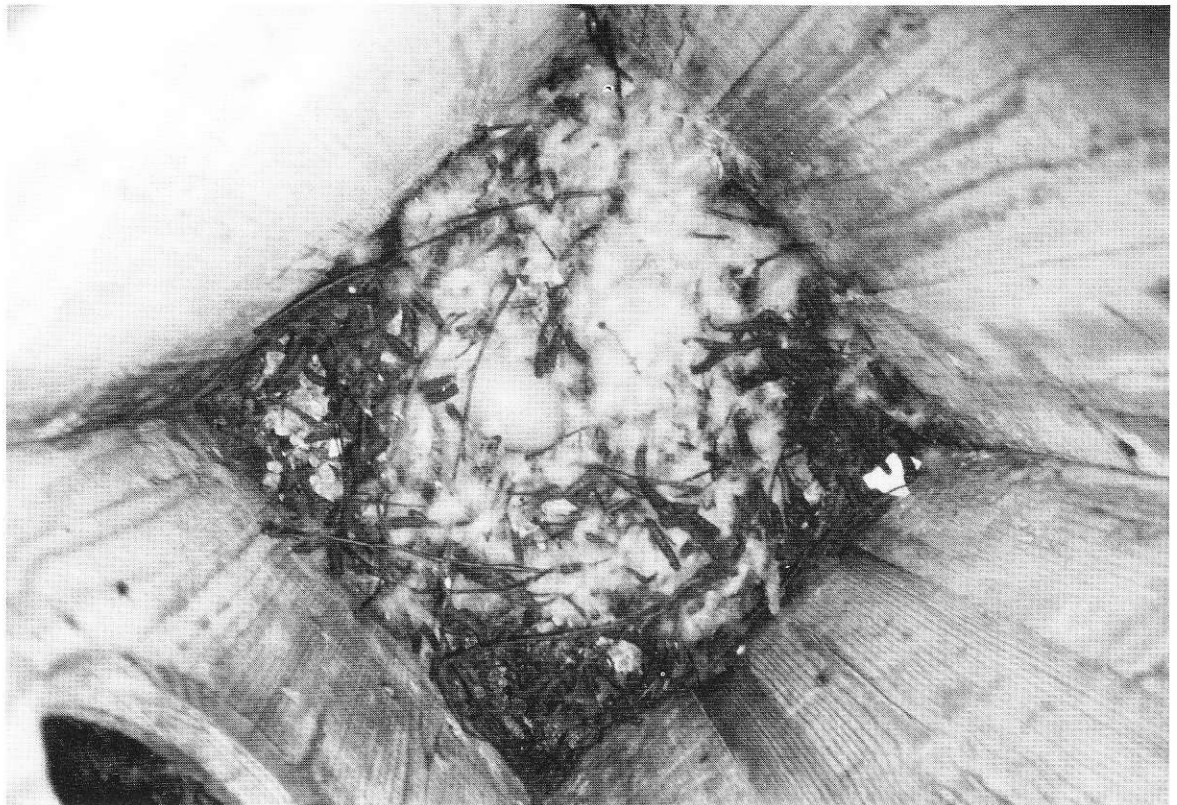
ottivat minuun yhteyttä ha-
vainnoistani kiinnostuneina,
niin asenteeni liitureihin muut-
tui selvästi. Minulla oli muu-
tama palaveri heidän kanssaan
ja sen jälkeen aloin metsä-
retkilläni tietoisesti koukkailla
haavikoiden kautta kolopuita
rapsutellen ja haapojen tyviltä
pipanoita etsien. Useita revii-
rejä olen saanutkin selville
pipanoiden perusteella keväi-
sin. Monia otusten asuinkoloja
olen löytänyt myös selkeästi
niin, että eläin on tullut rapsu-
tuksen jälkeen kurkistelemaan
kolosta tai esittämään nopeaa
kiipeilytekniikkaansa, joskus
jopa upeaa liitolentoaankin.

Ryhdyin pitämään tarkempaa
kortistoa reviireistä ja siitä
alkaen olen myös toimittanut
tietoni alan tutkijoille valta-
kunnan arkistoon. Niinikään
ryhdyin kyselemään muilta
petolintuharrastajilta ja luon-
nonkulkijoilta uutta aineistoa
tiedostoihin.

Yleistietoa liito-oravasta

Täysikasvuinen eläin on hui-
kan tavallista oravaa pie-
nempi. Tuuhea turkki säilyttää
hopeanharmaan värinsä läpi
vuoden. Kehon pituus on noin
17 cm ja litteän tuuhean hännän
pituus noin 12 cm. Elopaino
on noin 160 g - vastaa siis

"Telkkä mokoma teki pesänsä liiturin norkoruokavarastoon." Kuva; Vesa Sarola

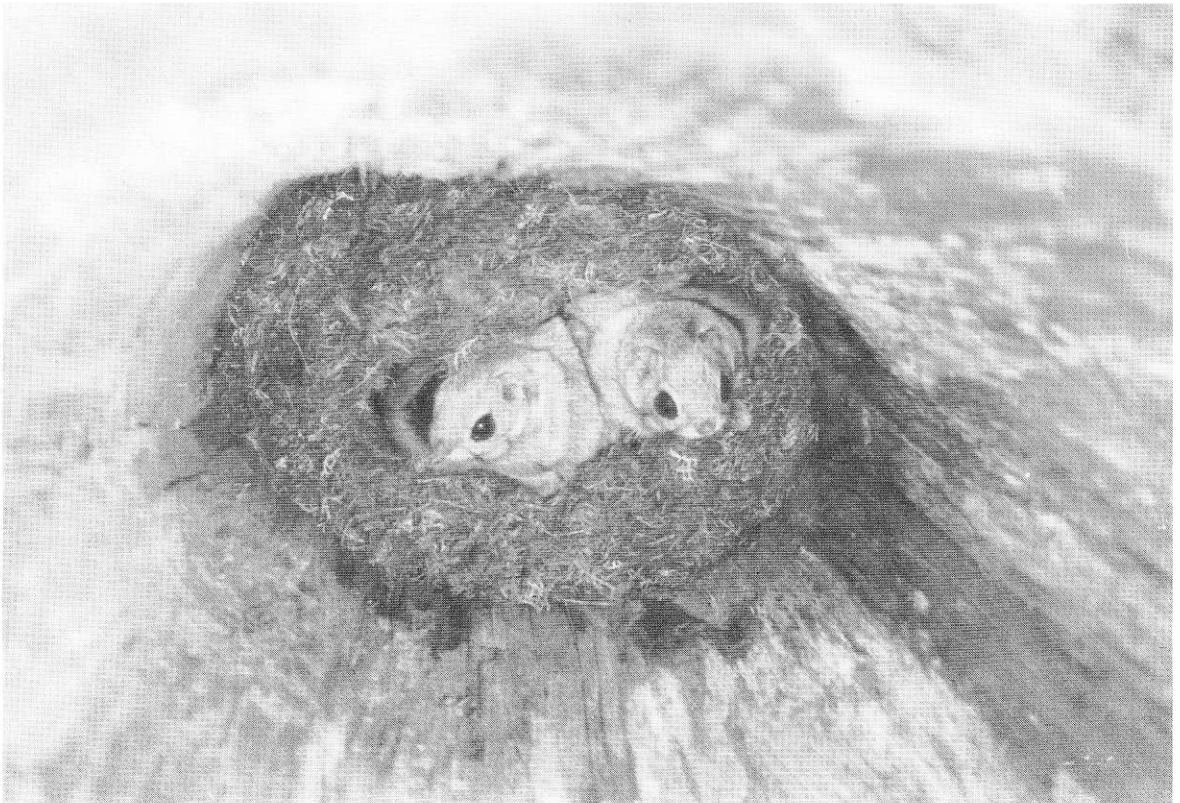

helmipöllöemon keskipainoa. Korvat ovat pienet ja pyöreät eivätkä ne ole höröasennossa niinkuin tavallisella oravalla. Suuret mustankiiltävät silmät herättävät huomiota. Omituinen ihopoimu etujalkojan ranteista takajalkojen nilkkoihin voi tuskin jäädä huomaamatta, vaikka eläin olisi istumassa. Nuorilla liitureilla on ihopoimuissa ja hännässä selvästi mustaa väriä, joka erottaa aikuisista. Liito-oravia pääsee näkemään vain harvoin, kun ne liikkuvat pääasiassa öisin ja hämärissä. Otusten oleskelu alueella

paljastuukin useimmiten niiden jätösten perusteella - pipanoiden, joiden pituus on noin 5-9 mm ja paksuus noin 2 mm ja jotka ovat melko näkyvästi esillä kolo- ja ruokapuiden tyvillä huhtikuun lumilla. Papanoiden väri on kutakuinkin kellanruskea tai vihertävä. Harva maallikko osaa niitä kuitenkaan yhdistää liito-oraviin. Otukset ovat ilmeisesti melko pitkäikäisiä ja niiden luontainen kannanvaihtelu on vähäistä, vaikka eläinkirjoissa toisin kerrotaan. Tästä eläinlajista on saatu oikeampaa tietoa vasta aivan viime

vuosikymmeninä. Otus lienee ollut kauan Suomen kenties huonoimmin tunnettu eläinlaji. Liiturithan ovat ihmisen korvalle melko hiljaisia.

"Pohdiskelua parisuhteesta tammikuussa Sauvon salomailla." Kuva; Vesa Sarola

"Lapsuus on jäämässä pian taakse."
Kuva; Vesa Sarola

"Liiturin koti on sisältä siisti, vaikka tunkio onkin katolla." Kuva; Vesa Sarola